

voor en wanneer deze toch worden gesteld, dan volgen nogal algemene antwoorden. De hoofdfiguur Louwes blijft als persoon onderbelicht. Ook wanneer je er rekening mee houdt dat Geurts niet de opzet heeft gehad een biografie te schrijven. Zou, om maar eens wat te noemen, er niet een verband te leggen zijn tussen de ambitieuze gedrevenheid van H. D. Louwes en het feit dat de families Louwes/Mansholt zich als betrekkelijke nieuwkomers met tamelijk afwijkende denkbeelden nog binnen de Groninger boerenelite moesten waarmaken? Of wat te denken van de afstandelijke en beheerste houding van de volwassen Louwes (door Geurts wel geopperd maar nooit verklaard) als een mogelijke reactie op het onevenwichtige en polariserende gedrag van zijn vader H. J. Louwes tijdens zijn jeugd? En hoe was zijn verhouding met de niet-agrarische wereld, bijvoorbeeld toen Louwes voor de liberale partij in de Eerste Kamer en later in de Tweede Kamer zat? Aan deze en andere aspecten die buiten het strikte relaas vallen, maar wel voor verdieping kunnen zorgen, is door auteur weinig aandacht geschonken.

Wil men de nestgeur van de Groninger liberale herenboeren met hun rijke bestuurderstraditie opsnuiven dan zal Geurts' boek niet aan alle verwachtingen voldoen en is de onlangs verschenen dissertatie *Boer en heer. 'De Groninger boer' 1760-1960* van Ynte Botke een betere bron. Is men er echter op uit om gedegen en helder geïnformeerd te raken over het verloop van de complexe (ontstaans)geschiedenis van het georganiseerde samenwerkingsverband tussen boeren en landarbeiders tot aan de jaren zestig, dan is deze monografie daartoe een bijzonder geschikte bron.

Hilde Krips-van der Laan

J. P. de Valk, ed., *Raadsman achter de troon. Dagboek aantekeningen van jhr. mr. J.M.W. Schorer, vice-president van de Raad van State 1896-1903* (Hilversum: Verloren, 2002, 148 blz., ISBN 90 6550 691 8).

Dit boekje vormt een aardige aanvulling op het eerder besproken 'In dienst van de kroon,' dat de verschillende vice-presidenten van het hoge college van staat, de Raad van State, portretteerde. Het behelst dagboek aantekeningen van een vice-president tegen wil en dank, geconfronteerd met een jonge koningin, Wilhelmina, die blijk geeft van haar eigen wil en met een moeder die haar daarin steunt. Tegen wil en dank, want Schorer (1834-1903) was toen hij in 1896 werd gepolst voor de hoge functie al 17 jaar tot zijn diepe voldoening commissaris van de koningin in Noord-Holland.

Schorer was de zestig gepasseerd, niet gefortuneerd, maar wel echt onderdeel van de regentenklasse. Hij zag op tegen de nieuwe baan, omdat de koningin, nog vertederd het 'koninginnetje' genoemd, in het volgend jaar de teugels van de troon zelf in handen zou nemen en wat dat betreft nog een grote onbekende was. Voor Schorer is ze dat niet lang gebleven met haar taakopvatting die minstens zo hoog gestemd was als de zijne. Hij was vastbesloten zijn gezag te handhaven en dat gold voor haar evenzeer.

De aantekeningen die Schorer in zijn dagboeken maakte over zijn contacten met de koningin en haar moeder, Emma, en vanaf 1901 met prins Hendrik, vallen zonder meer onder 'het geheim van het Noordeinde', zeker als het gaat om het huwelijkscontract van de koningin. Schorer was belast met de onderhandelingen en hij zag met een zekere knorrigheid aan hoe de leden van het kabinet-Pierson, zijn partijgenoten, de prins-gemaal geen eigen inkomen gunden: een voorbeeld van Hollandse schrielheid, waarvoor later leergeld is betaald. De passages over deze onderhandelingen, Schorers commentaren en zijn contacten met ministers en partijgenoten behoren tot de meest inzicht gevende van het boek. Als het engagement eenmaal een

feit is, is Schorer toch wel voldaan, vooral over het feit 'dat ik in die zaak een vrij groote rol gespeeld heb, die trouwens zeer aangenaam was...' Dit soort details geeft de tekst kleur en lading.

Het dagboek verschaft ook inzicht in het karakter van de jonge koningin, die bij voorbeeld de minister van waterstaat, Lely, volstrekt niet vertrouwdde als het om indijkingen ging. Schorer, inmiddels een oude heer, zal het niet steeds gemakkelijk hebben gehad met deze koningin die zo op haar prerogatieven stond en regelmatig uitwegen zocht als zaken en wetsvoorstellen haar niet aanstonden.

Harde noten werden ook met de koningin-moeder gekraakt over de naam Oranje-Nassau-Mecklenburg. Zij, 'hoe eerbiedwaardig en lief zij ook moge zijn, is geen gemakkelijk mensch in zaken en verbazend omslachtig' en de naam Nassau mocht wat haar betreft, en dus ook wat haar dochter betreft, vervallen. Maar Schorer hield voet bij stuk en het lukte hem moeder en dochter te overreden.

Omineus zijn de laatste aantekeningen uit het dagboek over 1903, het jaar van de grote spoorwegstaking en de 'worgwetten' van het kabinet-Kuyper. Schorer wordt door Emma gepolst wat hij denkt over een bezoek van koningin Wilhelmina aan Amsterdam onder de toen als gevaarlijk gevoelde omstandigheden. Schorer antwoordt dat de koningin het gevaar, dat volgens hem niet echt aanwezig is, dient te trotseren. 'Maar', merkt hij op: 'waarom vraagt de koningin mijn raad niet?' Emma is dan zo boos dat zij zich omdraait en de vice-president laat staan. En de laatste aantekeningen van 22 april 1903 luiden: 'De koningin schijnt zeer eigenwijs en eigenzinnig te zijn, stoort zich aan niets en niemand, en meent alles beter te weten dan anderen.... 't Is jammer, maar 't zal wel in orde komen, als zij wat ouder is !'

De verleiding is groot om met meer citaten te strooien. Wat dat betreft komt de bewerkter van deze aantekeningen lof toe. De Valk heeft met zorg en liefde deze dagboeknotities van een scherp waarnemer bezorgd. Het zijn kleine bouwstenen die het beeld dat Fasseur heeft opgevoerd, alleen maar versterken en waardoor een zeer leesbaar geheel is ontstaan.

J. R. Soetenhorst

C. Siegers, *Antoon Coolen 1897-1961. Biografie van een schrijver* (Dissertatie Maastricht 2001, Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland. Derde reeks; Tilburg: Stichting Zuidelijk historisch contact, 2001, 656 blz., €35,85,-, ISBN 90 70641 63 1).

Sinds halverwege de jaren dertig was Antoon Coolen een van de bekendste Nederlandse romanschrijvers. Bij voorkeur vond hij zijn stof in oostelijk Brabant. De armoedige, vrome en schilderachtige bevolking van de Peel — de streek waar hij opgroeide — was hem dierbaar. Zijn werk bestaat hoofdzakelijk uit verdienstelijke streekromans met een sterk naturalistische inslag: de personages zijn gedetermineerd door afkomst, omgeving en het lot. Coolen beschrijft hun beweging en aandriften met een uitzonderlijk inlevingsvermogen. Zijn natuurbeschrijvingen zijn ook opvallend poëtisch. Wie zijn bekendste roman *Dorp aan de rivier* (1934) leest, wordt getroffen door zijn beeldende stijl, zijn ironische toonzetting en een uitermate broeierige atmosfeer.

Naast zijn Peelromans schreef Coolen toneelstukken, verhalen, nouvelles, sprookjes, legenden en heiligenlevens. Tussen zijn laatste vooroorlogse roman, *Herberg In't misverstand* (1938), en zijn eerste naoorlogse, *De vrouw met de zes slapers* (1953), verstreek een periode van vijftien jaar. Daarna verschenen er nog twee romans, *De grote voltige* (1958) en *Stad aan de*